

Konferencja Międzynarodowego Centrum Badania Ptaków Wodnych w Jabłonnie

W dniach od 16 do 19 września 1966 obradowała w Jabłonnie k. Warszawy międzynarodowa konferencja, której celem było zainicjowanie koordynacji międzynarodowej w dziedzinie badań nad ptakami wodnymi. Konferencja odbyła się pod auspicjami IWRB (Międzynarodowego Biura Badania Ptaków Wodnych), a została zorganizowana przez Grupę Polską IWRB, przy czynnym poparciu Państwowej Rady Ochrony Przyrody i Instytutu Ekologii PAN. Otwarcia obrad dokonał m.in. W. Bieńkowski wiceprzewodniczący Państwowej Rady Ochrony Przyrody, prof. Z. Raabe kierownik Grupy Polskiej IWRB oraz L. Hoffmann dyrektor honorowy IWRB. W naradzie wzięło udział 28 osób reprezentujących Anglię, CSSR, Francję, Holandię, NRD, NRF, Pakistan, Polskę, Rumunię, Szwajcarię, Węgry oraz Związek Radziecki.

Międzynarodowe Centrum Badania Ptaków Wodnych, mające swą siedzibę w Tour du Valat w południowej Francji, jest od kilku lat jedną z najaktywniejszych biologicznych organizacji międzynarodowych. Centrum jest filią Międzynarodowej Unii Ochrony Ptaków. Fakt utworzenia oddzielnej organizacji zajmującej się wyłącznie ptakami wodnymi wynika stąd, że jest to grupa zwierząt szczególnie zagrożona. Mianowicie chodzi tu o gatunki, które na okres zimy przelatują z rozległych obszarów Europy i północno-zachodniej Azji, na których są rozproszone, na południe, gdzie koncentrują się w olbrzymich ilościach na ograniczonych obszarach płytkich wód zasobnych w pokarm. Tymczasem współczesna cywilizacja tworzy m.in. wielkie programy melioracji i osuszania, niszcząc właśnie takie biotopy, w których ptaki wodne zimują.

Żeby temu procesowi zapobiec, IWRB zainicjowało tzw. „project MAR”, przedsięwzięcie mające na celu objęcie ochroną wszystkich najważniejszych biotopów, koncentrujących ptaki wodne.

Dalszym głównym celem IWRB jest skoordynowanie badań naukowych nad ptactwem wodnym, tak by stworzyć międzynarodową współpracę naukową posługującą się porównywalnymi metodami i uzyskującą porównywalne wyniki. Dałoby to naukowe podstawy do wskazania naukowych przyczyn zmniejszania się ilości ptaków wodnych oraz wskazało na dalsze (prócz „project MAR”) drogi poszukiwań poprawy sytuacji. Pierwszym ważnym krokiem w realizacji tego drugiego przedsięwzięcia IWRB była właśnie konferencja w Jabłonnie.

Plan obrad konferencji wyłoniła specjalna grupa robocza podczas obrad Konferencji MAR w Noordwijk w Holandii w maju, a zatwierdzony został on przez Komitet Wykonawczy w IWRB w Slimbridge w Anglii w czerwcu 1966 r. Plan ten przewidywał przedyskutowanie możliwości, zakresu i form koordynacji w obrębie następującej tematyki naukowej:

1. Badania ekologiczne nad ptakami blaszkodziobymi (tematyka i metody) — referuje dr J. Szijj.
2. Ogólne zasady klasyfikacji wód jako podstawa badań ilościowych ptactwa wodnego na dużych terytoriach (produkcyjność wód, dyskusja metod północno-europejskich i kanadyjskich) — ref. J. A. Isakov.
3. Wypracowanie programu minimum dotyczącego przygotowania map (roz-mieszczenie i zagęszczenie) najważniejszych gatunków ptaków wodnych, które można będzie zrealizować w Europie i części Azji — ref. E. Nowak;
4. „Środkowo-zimowe” liczenie ptaków wodnych i rozszerzenie tej akcji na Afrykę północną i południowowschodnią Azję. Metody liczenia (np. sprawa porównywalności różnorodnych metod na małych zbiornikach wodnych i przy dużych koncentracjach, źródła błędów w ocenie liczebności poszczególnych gatunków) — ref. G. L. Atkinson-Willes, F. Roux i Ch. D. W. Savage.
5. Przystudiowanie możliwości ogólnoeuropejskiego podsumowania dotychczasowych rezultatów liczenia zimowego ptaków wodnych — ref. G. L. Atkinson-Willes.
6. Program obrączkowania: podsumowanie dotychczasowych rezultatów, zintensyfikowanie znakowania piskląt, zintensyfikowanie chwytania i obrączkowania poszczególnych gatunków na określonych terytoriach — ref. G. V. T. Matthews i J. A. Isakov.
7. Wpływ działalności człowieka na ptactwo wodne: wpływ polowania (dyskusja możliwości oceny wpływu rozmiarów polowania na stan ilościowy ptaków wodnych poprzez wykorzystanie statystyki łowieckiej w różnych krajach Europy); metody uzyskiwania porównywalnych danych statystycznych w różnych krajach; „zaraza olejowa” (rola w redukcji ptaków, sposoby międzynarodowej rejestracji, środki zaradcze); wpływ budownictwa wodnego na stan ptaków (stopnie wodne, melioracje, niszczenie roślinności nadbrzeżnej itp.) — ref. G. Eber, J. Szijj, E. Nowak.
8. Zagospodarowanie biotopów — ref. K. Hudec.
9. Bibliografia (uzupełnienie bibliografii istniejących, np. „Zoological Record”, „Wildlife Review” itd. [Przekłady trudno dostępnych prac lub tytułów]) — ref. L. Hoffmann.

Dwa dni konferencji zajęła dyskusja, tocząca się wg powyższego planu. Podstawą do dyskusji w obrębie każdego z tematów był powielony artykuł przygotowany przez osobę referującą wygłoszony wstęp do dyskusji lub też obie te formy razem.

W ramach pierwszego punktu programu dyskutowano propozycje badań ekologicznych zgłoszone przez dr Szijja. Stwierdził on, że w zasadzie najtrudniej jest skoordynować czy dawać wskazówki, jak prowadzić badania ekologiczne, jednak zaproponował bardzo ogólny plan propagowania tych badań. Plan ten przewiduje zaktywizowanie badań środowiska oraz badań nad poszczególnymi gatunkami. W dziedzinie badań nad środowiskiem autor zaleca szczególne zainteresowanie się obszarami wymienionymi w liście MAR. Widzi on możliwość 3-stopniowych badań różnych środowisk: I) opracowanie „szkicu ekologicznego” terenu (jak np. opis doliny Baryczy wykonany przez Witkowskiego i Mrugasiewicza), II) badanie wpływu czynników zewnętrznych, przede wszystkim poprzez ich oddziaływanie na ptaki i III) badania nad ewolucją obszarów podmokłych (temat ten nadaje się do realizacji tylko

w tych środowiskach, które podlegają stosunkowo „szybkim” przemianom). Referat zaleca również wzmożenie badań autekologicznych nad najważniejszymi gatunkami ptaków wodnych.

Dr J. A. Isakov, jeden z wybitniejszych radzieckich ornitologów, przedstawił obszerny projekt typologii biotopów z punktu widzenia ich przydatności dla występowania ptaków wodnych. Jego ciekawy referat jest w trakcie powielania i zostanie rozkolportowany wśród zainteresowanych. Zaproponowane przez referenta metody oceny biotopów mogą mieć szczególne znaczenie dla badań w ZSRR, nadają się bowiem przede wszystkim do zastosowania na dużych terytoriach.

W przeciwieństwie do wywodów dr Isakova istnieje od wielu lat na Zachodzie tendencja do bardziej formalistego sposobu oceniania zasobności obszarów w ptaki, głównie w ptaki wodne. Chodzi tu przede wszystkim o bezpośrednie metody oceny liczebności ptaków na umownych (sztucznych) jednostkach powierzchni — kwadratach, na które dzieli się badany obszar. Propozycję międzynarodowych badań tego typu zgłosił na konferencji MAR w Noordwijk w Holandii G. L. Atkinson-Willes, lecz została wówczas uznana za nierealną dla wielu państw. Powierzono więc ponowne zreferowanie tego tematu, w zmodyfikowanej wersji, niżej podpisanemu w Jabłonie. Obszerna dyskusja uczestników konferencji wykazała jednak, że zarówno ze względu na różnice w powierzchni terytoriów, które mają być zbadane, jak i z uwagi na zwyczajowo ugruntowany sposób podejścia do metod badawczych, nie można ustalić jednolitego sposobu badania zasobności biotopów w ptaki wodne na zachodzie i wschodzie Europy. Potwierdzono więc, że podczas gdy na Zachodzie będzie się nadal propagowało sposoby oceny liczebności na dużych obszarach za pomocą „metody kwadratów”, w Związku Radzieckim punktem wyjściowym do takiej oceny będzie klasyfikacja kraju według biotopów o różnej przydatności dla ptaków wodnych i ocena zasobności tych biotopów w ptaki. Uznano jednak, że różnice w metodyce są tu zjawiskiem mniej ważnym, z zadowoleniem podkreślając fakt, że zamierza się prowadzić systematyczne badania nad liczebnością ptaków wodnych na wielkich, dotychczas nie badanych w ten sposób obszarach.

G. L. Atkinson-Willes, który od wielu lat patronuje programowi międzynarodowego liczenia zasobów ptaków wodnych, zaproponował częściowe zawieszenie liczeń wielomiesięcznych (przynajmniej w tych krajach, w których od wielu lat takie liczenia prowadzono) i zastąpienie ich jednym liczeniem w „środku zimy”, ale rozszerzonym na znacznie większe terytoria. Savage z Pakistanu oraz Roux z Francji podali informacje dotyczące sytuacji ptaków wodnych i możliwości prowadzenia takich liczeń na terenie niektórych części Azji i Afryki. Już zima 1966/67 ma być okresem intensywnych liczeń „środkowo-zimowych” w basenie Morza Śródziemnego.

Także G. L. Atkinson-Willes zreferował niełatwy projekt dokonania ogólnoeuropejskiego podsumowania dotychczasowych wyników liczenia przelotnych i zimujących ptaków wodnych, zyskując poparcie uczestników konferencji dla swych zamierzeń.

G. V. T. Matthews i J. A. Isakov zreferowali wspólnie projekt działalności w dziedzinie obrączkowania ptaków wodnych. Widzą oni głównie konieczność intensyfikacji obrączkowania piskląt (by na tej podstawie otrzymać także inne wyniki a nie tylko trasy przelotów) oraz planowe obrączkowania na obszarach, które szczególnie na to zasługują. Zebrani sugerowali konieczność opracowania informatora zapoznającego z metodami masowego chwytania ptaków wodnych w celu ich obrączkowania.

Aż trzech referentów przedstawiło niektóre problemy i metody badania redukcyjnego wpływu działalności człowieka na ptaki wodne. Ankietowa metoda określania rozmiarów odstrzału ptaków wodnych, stosowana od paru lat w Polsce, zalecona została przez konferencję do powszechnego stosowania (referował ją na kon-

ferencji niżej podpisany). Powielony artykuł dr Eber jest bodajże pierwszą informacją zajmującą się „zarazą olejową” w sposób zbiorczy dla całej Europy. O efektach osuszania, melioracji, budowy zapór itd. oraz o konieczności i sposobach badania wpływu tych przedsięwzięć na stan ptaków wodnych, mówił dr Szijj. Wypowiedzi referentów i dyskutantów nie wyczerpały tego obszernego problemu, wskazano jednak na konieczność intensywniejszego badania różnorodnego wpływu człowieka na zmniejszanie się liczebności ptaków wodnych.

Zreferowania trudnego zagadnienia badania sposobów „wzbogacania” biotopów wodnych podjął się dr K. Hudec z Brna, nad którego powielonym artykułem oraz wypowiedzią toczyła się obszerna dyskusja. Postanowiono problem ten przedyskutować z innymi specjalistami, nieobecnymi na konferencji i od razu podjąć decyzję, czy nie trzeba powołać do życia specjalnej Grupy Roboczej IWRB, która zajmowałaby się koordynacją badań nad „wzbogacaniem” biotopów wodnych i propagowaniem wyników w celu szerokiego ich stosowania w praktyce.

Ostatnim punktem obrad były sprawy bibliograficzne. Jak w wielu dziedzinach, także w badaniach nad ptakami wodnymi, ukazuje się ostatnio bardzo wiele publikacji rozsianych w tak różnych wydawnictwach i napisanych w tak różnych językach, że przeciętny badacz nie jest w stanie ich odnaleźć i zapoznać się z nimi. Uznano, że dotychczasowa informacja o tych publikacjach jest niewystarczająca (spóźniona i zbyt mało obszerna) i że centrala IWRB powinna kontynuować zainicjowaną przed rokiem akcję powielania tytułów publikacji dotyczących ptaków wodnych za każdy rok z terenu jak największej liczby krajów Europy. Poza tym IWRB będzie nadal dokonywało przekładów niektórych prac, propagowało konieczność tłumaczenia niektórych publikacji oraz informowało o tym, jakie prace zostały przełożone na inne języki.

Konferencję zakończono bez podejmowania jakichkolwiek rezolucji, jedynie opracowany zostanie obszerny protokół z treści obrad, podkreślający tematy lub metody, które przez uczestników konferencji uznane zostały jako warte powszechniejszego stosowania.

Po 2-dniowych obradach w Jabłonie odbyła się wycieczka samochodami po Mazurach i do Białowieży. Uczestnicy mieli okazję obejrzeć rezerwat Łukniany, odbyć kilkugodzinną wycieczkę łodziami motorowymi po j. Mamry oraz wielokrotnie podziwiać krajobraz mazurski podczas jazdy samochodami i przerw w podróży. Duże zgrupowania łabędzi, liczne żurawie, kruki, niektóre gatunki ptaków drapieżnych itd. stanowiły nielada atrakcję dla wielu uczestników konferencji. Drugiego dnia wycieczki, w Białowieży, uczestnicy zwiedzili Park Narodowy oraz wybiegi z żubrami i tarpanami. Wieczorem, w sali konferencyjnej „Domku Myśliwskiego”, odbyło się skromne, lecz w serdecznej atmosferze utrzymane zakończenie konferencji. Zarówno tego wieczora, jak i w późniejszych listach, nadchodzących z całej niemal Europy i z Azji koledzy ornitolodzy wyrazili swe duże zadowolenie z faktu, że wreszcie także w Polsce (przy obecnej powodzi międzynarodowych zebrań ornitologicznych), mogli spotkać się ornitolodzy mówiący różnymi językami. Przy tym większość z nich dokonała miłego „odkrycia”, że Polska jest niezwykle ciekawym i pożytecznym terenem do spotkań tego typu.

Dr L. Hoffmann — dyrektor honorowy Międzynarodowego Centrum Badania Ptaków Wodnych stwierdził, że konferencja w Jabłonie była ważnym i dużym krokiem na drodze do międzynarodowej koordynacji badań naukowych nad ptakami wodnymi. Zdanie to z pewnością nie jest wypowiedzią kurtuazyjną, lecz podsumowaniem wyników czterodniowych obrad, które stały się realnym początkiem do brze zapowiadającej się współpracy ornitologów zachodniej i wschodniej Europy.